

Oponentský posudek bakalářské práce

Autor práce: Ivana Křížová

Název práce: Sebevědomí v perspektivě dětí – pojetí a projevy

Oponet: PhDr. Olga Jablečnicková

Autorka v úvodu představuje velmi slibně vyhlížející výzkumný projekt, jehož relevanci velmi poučeně prokazuje zajímavým vhladem do zvýšeného zavádění tématu sebevědomí do výuky a klade si zajímavou ambici komparovat dětské chápání tohoto tématu s odbornou diskuzí na téma sebevědomí. Na tomto místě však bohužel dochází k první nepřesnosti. Autorka se dopouští neopodstatněného sloučení „dospělého“ pohledu na sebevědomí a „odborného“ diskursu na dané téma.

S ohledem na poučený vstup do problematiky dětského významového prostoru je práce originálním počinem. Autorka se v žádném případě nedopouští plagiátorství vůči původním odborným pramenům a pracuje výhradně se svými empirickými daty. Autorčino dílo má inovační charakter a potenciál vstoupit do stávající odborné diskuse.

Tento potenciál však bohužel končí nedotažen a rozmělněn v množství zajímavých nápadů, avšak právě proto text nese většinu nedostatků prvotiny. Naddimenzovaný cíl, jenž není v možnostech daných rozsahem materiálu sto autorka naplnit a hloubka analyzovaných dat ne zcela odpovídá cílům práce. Vstup do diskuse s odbornou literaturou je málo srozumitelný, na některých místech dochází k záměně vztahu k současnému poznání za komparaci „dětských“/laických a odborných/„dospěláckých“ porozumění pojmu sebevědomí a text je tak obtížně čitelný.

Teoretická část představuje definici sebepojetí, autorka se snaží o představení velmi různých koncepcí nahlížených zcela jinými prizmaty, trefně tak implicitně poukazuje k obtížnosti jednoznačného odborného uchopení a značně šíře konceptu sebepojetí, avšak bohužel na úkor hloubky, resp. explicitního sdělení. Autorka se nepokouší sebepojetí jednoznačněji definovat ve smyslu „společného v různém“. Čtenář tím přichází o orientační bod, z kterého může teoretizování vycházet. Představení jsou pouze autoři v českém prostředí a zahraniční autoři pouze na úrovni seznamu (viz s13). Definici sebepojetí střídá podobně neumělý pokus o definici sebevědomí a zde se pohybujeme již na „tenkém ledě“, termín sebevědomí není v odborných textech příliš využíván, autorka nachází jedinou zmínku u Sedláčkové. Na tenký led pokusu o náhled přibližných termínů v odborném diskursu, jako je sebehodnocení (mentální reprezentace emočního vztahu k sobě), seberegulace (konativní aspekt já, např. Higginsova teorie osobních vodítek, Bandurův koncept self – efficacy) se autorka nepouští. Končí konstatováním o podřazenosti pojmu sebevědomí konceptu sebepojetí. A čtenář získává nepřijemné tušení, že v závěru nebude de facto co s dětskými koncepty komparovat.

Teoretickou rozpravu dále autorka zahušťuje termínem pohlavní identita a pokusem o zpracování jejího vývoje. Na tomto místě se čtenář dovídá autorkou očekávaný přesah do

gender témat a je dále vláčen „výtahem“ z díla Janošové, která nám nabízí efektní „výtah“ z díla Freudova, kterou doplňuje teorií sociálního učení, exkurs do díla Kohlbergova a teorie gendrového schématu. Ke škodě práce jako celku není s literaturou nakládáno s teoretickou citlivostí a nevede ke srozumitelnému nástupu stavu současného poznání v daném tématu. Na vývoj sebepojetí autorka opět pohlíží prizmatem genderu, věnuje se sebepojetí ve školním věku a v adolescenci, resp. opět činí „výtah“ z Janošové, která se převážně zabývá rozdílem mezi mužskou a ženskou identitou a spíše zanedbává možnost pohlížet na vývoj sebepojetí bez optiky pohlavní identity. Charakter „výtahu“ má potenciál překročit již v úvodu deklarovaná komparace teoretických přístupů, tu je čtenář zklamán nejvíce, představená teoretická šíře je taková, že ji autorka velmi obtížně komparačně zpracovává, tu se zdá, že raději od svého původního plánu upouští a směřuje se s konstatováním, že ač o sebepojetí mluví každý z jiného ranku, nejspíše se shodnou na tezi „sebepojetí a sebevědomí dětí je ovlivněno jejich pohlavní identitou a generovou rolí“ (s24). Čtenář tak začíná mít dojem, že sebevědomí je „něco“, co je „nějak“ utvářeno tím zda jsem žena nebo muž. A to je velmi kontroverzní elementarizace, pro kterou se čtenář může cítit být manipulován do zjednodušujících závěrů. Autorka opomíjí kritický přístup k literatuře a téměř nevyužívá původní zdroje, teoretická citlivost tak odpovídá úrovni převzatých prací a učebnic, v kterých ji zřejmě autorka tříbila. S klíčovými pojmy práce - sebepojetím, sebevědomím, identitou, sebehodnotou a pohlavní identitou je nakládáno většinou s porozuměním, na některých místech však s mírnou ledabylostí a tendencím k záměně.

Výzkumná část je uvozena výzkumným cílem, výzkumným problémem, pěti výzkumnými otázkami a aspirací „zjištěné“ z výzkumné části porovnat se „zjištěným“ v teoretické části. Na tomto místě je méně pozorný čtenář již zahlcen zcela. Pozorný drží v paměti několik výzkumných rovin, jež autorka velmi poučeně následně představuje pod termínem „výzkumné modality“: významová konstrukce pojmu sebevědomí u dětí 11-13 (resp. „představy a význam sebevědomí“), srovnání výsledků sociometrického šetření ve třídě s významovou konstrukcí pojmu sebevědomí u konkrétního dítěte, rozdíly mezi dívkami a chlapci a to už nejen v „představách“ a „významech“, ale i v „projevech“ sebevědomí, a dále komparaci zjištěného s odbornými teoriemi. Předimenzovanost takovýchto aspirací je bohužel jednoznačně ke škodě celé práce. Autorka se snaží odpovědět na v úvodu položenou výzvu maximálně komplexně, bohužel zůstává na povrchu a nevstupuje zjištěnými daty do relevantní diskuse se stávajícími odbornými pracemi a myšlenkami. Hlavní a stěžejní otázka výzkumné části není čitelná, možná, že chybí docela a mizí v gendrovém prizmatu. Ocenit je třeba autorčinu snahu obsáhnout v analýze dat všechny její výzkumné otázky, problémy, cíle a aspirace a vztah dalších dílčích kapitol k hlavnímu proudu výzkumného tazání. Je tedy třeba vyzdvihnout fakt, že se autorka velmi snaží být se svými cíly během analyzování dat v kontaktu, své cíle však v pomyslné cílové rovině nedohání. Ucelenost práce tak neoslňuje, ač je patrná snaha díla o kompatibilitu, místy se to pro přesycení cíly nedaří. Pokud by autorka dokázala vybrat jeden z definovaných cílů, bylo by pro komplexitu uděláno více, nežli zdánlivě komplexní snaha o to „říci si ke všemu tak trochu“. Výzkumný design je představen srozumitelně a velmi chválím pilotní výzkumný počín autorky. Na základě vyhodnocení dat z dotazníkového šetření se autorka odváží pouštět do deskriptivní analýzy pomocí analytické indukce, kdy výchozím rámcem jsou dětské výpovědi, stanovuje vlastní

kategorizační systém, s jehož generalizací s pomocí zavedených psychologických pojmů s citem operuje. Metoda sběru dat se pro tento typ výzkumného snažení však neukazuje příliš vhodnou a sama autorka ji v závěru zpochybňuje. V kapitole jež nese odvážný název „Interpretace dat“ (s36-47) autorka reálně zůstává u prezentace a částečné kvantifikace se zajímavým přesahem se snahou stanovit dětské „diskursy sebevědomí“ v nichž se děti k pojmu sebevědomí vztahují (s44-47). Pokud by autorka dokázala zůstat např. už u první modality a rozpracovat ji až k úrovni např. mentálních modelů, např. pomocí schematizace, bylo by jedině ku prospěchu věci a autorka by pro teoretizaci získala silnější oporu. Povýšení prezentace dat na úroveň teoretizace místy zůstává na úrovni dojmů a intuitivního zacházení se závěry. Autorka je však vzdálena pouhé prezentaci dat a v závěru komparuje dětský pohled na sebevědomí s odborným, bohužel zůstává na rovině konstatování shody či rozdílu s jednotlivými teoriemi, jejichž strategie výběru je čtenáři částečně skryta a s finálním konstatováním, že „v celkových aspektech se nedá říci, že by děti zajímalo totéž co odbornou psychologií“. Vstup do diskuse s odbornými kruhy chybí.

Práce si klade obtížně splnitelné ambice a v závěru autorka odpovídá „tak trochu a na vše“. Je třeba ocenit její odvalu do složitého tématu mentálních reprezentací (konstrukcí významů) tak složitého konceptu, jakým je sebepojetí vstoupit, kdy se značnou i když možná málo uvědomovanou elegancí vyvázla z pasti: Jak zpracovat mentální reprezentaci (v autorčině dikci „představy a význam pojmu“) mentální reprezentace (v autorčině dikci sebevědomí podřazené sebepojetí). Zajímavé je rozlišení konkrétní a abstraktní roviny zacházení s pojmem/ konstrukcí pojmu.

Formální nároky práce splňuje, až na občasné stylistické nepřesnosti. Struktura práce je dostatečná, všechny povinné součásti práce jsou zpracovány, včetně podrobných příloh.

Jako náměty pro diskusi k obhajobě nabízím autorce možnost zamyšlení nad následujícím:

1. Vývojový pohled na utváření sebepojetí, sebepojetí je ve věku 11-13 spíše „on the road“ a jeho nejsilnější význam „víra v sebe a své schopnosti (schopnostní dispozice)“ k němuž jste dospěla, má možný vývojový funkční akcent, např. pojetí Erika Eriksona, kdy děti ve vámi zkoumaném věku, právě integrují nebo před „malou chvilkou“ integrovali nebo neintegrovali pozitivní komponentu **kompetence**.
2. V závěru své práce (s59) kritizujete **výběr své výzkumné metody**, jakou byste poučena z procesu psaní bakalářské práce volila pro stejný výzkumný cíl nyní?
3. V čem byste nyní po zpracování dětských „představ a významů sebevědomí“ spatřovala **obohacení pro přímou práci s dětmi** např. v rámci primárně preventivního programu?

Práci hodnotím jako dobrou a doporučuji ji k obhajobě.

PhDr. Olga Jablečnicková, 22.5.11